

(i) Printed Pages : 8

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

0	3	3	4

Exam. Code :

0	0	0	4

B.A./B.Sc. (General) 4th Semester

1048

POLITICAL SCIENCE (In all Mediums)

Paper— Indian Politics

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 90

Note :- (1) Attempt **five** questions in all including Question No.I which is compulsory.

(2) Attempt **one** question from each Unit. Each question carries **18** marks.

I. Do any **nine** of the following in about **10-15** words each :

- (a) What is the social base and ideology of Bharatiya Janata Party (BJP) ?
- (b) Who is the President of BSP ? What is its electoral symbol ?
- (c) Name any two caste based pressure groups.
- (d) Mention any four defects of the Indian electoral system.
- (e) When did the Election Commission become Multi-member ?
- (f) Name any 2 regional political parties of India.
- (g) Who allocates electoral symbol to various political parties in India ? What is the significance of electoral symbols in elections ?
- (h) What is the ideology of AIADMK ? Name any prominent leader of this Party in the past.

- (i) How does religion cast its shadow on Indian politics ?
- (j) How does politics accommodate caste in India ?
- (k) Why was NAM (Non-Alignment Movement) formed ? Name the founder members.
- (l) How many countries are members of NAM of the moment ?
- (m) Describe the role of regional parties and coalition era in Indian politics.
- (n) What is the ideology and programme of INC ?
- (o) Write any two differences between political parties and pressure groups. 9×2=18

UNIT-I

- II. Critically evaluate the changing nature of the Party system in India. 18

- III. Discuss the policies, programmes and achievements of BJP. 18

UNIT-II

- IV. What do you mean by voting behaviour ? Explain the major determinants of voting behaviour in India. 18

- V. Discuss the nature and functions of Pressure Groups in India. 18

UNIT-III

- VI. Discuss the emerging trends in Indian Politics. 18

- VII. What are the causes of rise of regionalism in India ? What is the effect of regionalism on Indian Politics ? 18

UNIT-IV

VIII. Discuss the determinants of India's Foreign Policy. Also discuss any 6 basic principles of India's Foreign Policy. 18

IX. Discuss the nature of NAM and its role since its formation. 18

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- (1) अनिवार्य प्रश्न संख्या I को सम्मिलित कर, सभी में से पांच प्रश्न करो।

(2) प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न करो। प्रत्येक प्रश्न के 18 अंक हैं।

I. निम्न में से कोई नौ प्रश्न करो। प्रत्येक प्रश्न का उत्तर लगभग 10-15 शब्दों में दो :

(क) भारतीय जनता पार्टी (BJP) का सामाजिक आधार और विचारधारा क्या है ?

(ख) बी.एस.पी. (BSP) का अध्यक्ष कौन है ? इसका चुनावी प्रतीक क्या है ?

(ग) किसी भी दो जाति आधारित दबाव समूहों का नाम लिखें।

(घ) भारतीय चुनाव प्रणाली के किसी भी चार दोषों का उल्लेख करें।

(ङ) चुनाव आयोग मल्टी-सदस्य कब बना ?

(च) भारत के किसी भी दो क्षेत्रीय राजनीतिक दलों का नाम लिखें।

- (छ) भारत में विभिन्न राजनीतिक दलों में चुनावी प्रतीक को कौन आवंटित करता है ? चुनावों में चुनाव चिन्हों की क्या सार्थकता है ?
- (ज) ए.आई.ए.डी.एम. के. (AIADMK) की विचारधारा क्या है ? अतीत में इस पार्टी के किसी भी प्रमुख नेता का नाम लिखें।
- (झ) धर्म कैसे भारतीय राजनीति पर अपनी छाया डालता है ?
- (ञ) भारत में राजनीति जाति को कैसे समायोजित करती है ?
- (ट) एन.ए.एम. (NAM) का गठन क्यों हुआ था ? इसके संस्थापक सदस्यों का नाम लिखें।
- (ठ) इस समय कितने देश एन.ए.एम. (NAM) के सदस्य हैं ?
- (ड) भारतीय राजनीति में क्षेत्रीय पार्टियों और गठबंधन युग की भूमिका का वर्णन करें।
- (ढ) आई.एन.सी. (INC) की विचारधारा और कार्यक्रम क्या है ?
- (ण) राजनीतिक दलों और दबाव समूहों के बीच किन्हीं दो मतभेदों को लिखें।

9×2=18

यूनिट-I

II. भारत में पार्टी प्रणाली की बदलती प्रकृति का आलोचनात्मक मूल्यांकन करें।

18

III. बी.जे.पी. (BJP) की नीतियों, कार्यक्रमों और उपलब्धियों पर चर्चा करें।

18

यूनिट-II

IV. मतदान व्यवहार से आपका क्या अभिप्राय है ? भारत में मतदान व्यवहार के प्रमुख निर्धारकों की व्याख्या करो। 18

V. भारत में दबाव समूहों की प्रकृति और कार्य की चर्चा करें। 18

यूनिट-III

VI. भारतीय राजनीति में उभरती हुई प्रवृत्तियों पर चर्चा करें। 18

VII. भारत में क्षेत्रीय उदय के कारण क्या हैं ? भारतीय राजनीति पर क्षेत्रीयवाद का क्या प्रभाव है ? 18

यूनिट-IV

VIII. भारत की विदेश नीति के निर्धारकों पर चर्चा करें। भारत की विदेश नीति के 6 बुनियादी सिद्धांतों पर भी चर्चा करें। 18

IX. एन.ए.एम. (NAM) के गठन के बाद से इसकी प्रकृति तथा भूमिका पर चर्चा करें। 18

- ਨੋਟ :- (1) ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ I ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।
- (2) ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 18 ਅੰਕ ਹਨ।

I. ਨਿਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੌਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿਉ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 10-15 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ :

- (ੳ) ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (BJP) ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੀ ਹੈ ?
- (ਅ) ਬੀ. ਐਸ. ਪੀ. (BSP) ਦਾ ਅਧਿਅਕਸ਼ ਕੌਣ ਹੈ ? ਇਸਦਾ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕੀ ਹੈ ?
- (ੲ) ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਜਾਤੀ ਆਧਾਰਿਤ ਦਬਾਉ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (ਸ) ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਾਰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ।
- (ਹ) ਚੋਣ ਆਯੋਗ ਮਲਟੀ-ਸਟੇਜ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ?
- (ਕ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਖੇਤਰੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (ਖ) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਆਵੰਟਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਹੈ ?
- (ਗ) ਏ. ਆਈ. ਏ. ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. (AIADMK) ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕੀ ਹੈ ? ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਖ ਨੇਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (ਘ) ਧਰਮ ਕਿਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਰਛਾਈ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ?
- (ਙ) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਾਯੋਜਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ?

- (ਚ) ਐਨ. ਏ. ਐਮ. (NAM) ਦਾ ਗਠਨ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ? ਇਸਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (ਛ) ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿੰਨੇ ਦੇਸ਼ ਐਨ. ਏ. ਐਮ. (NAM) ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ?
- (ਜ) ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਗਠਬੰਧਨ ਯੁੱਗ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।
- (ਝ) ਆਈ. ਐਨ. ਸੀ. (INC) ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕ੍ਰਮ ਕੀ ਹੈ ?
- (ਵ) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲਾਂ ਅਤੇ ਦਬਾਉ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਦੋ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੋ।

9×2=18

ਯੂਨਿਟ-I

- II. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 18
- III. ਬੀ. ਜੇ. ਪੀ. (BJP) ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ, ਕਾਰਜਕ੍ਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-II

- IV. ਮਤਦਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਤਦਾਨ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 18
- V. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਬਾਉ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-III

VI. ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਉਭਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

18

VII. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰੀ ਉਤਥਾਨ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹਨ ? ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਉਪਰ ਖੇਤਰੀਵਾਦ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ?

18

ਯੂਨਿਟ-IV

VIII. ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਛੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

18

IX. ਐਨ. ਏ. ਐਮ. (NAM) ਦੇ ਗਠਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਤੋਂ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

18